

Левенец Е. Ю. Влияние параконституционных практик на формирование парламентского коалиций в Украине

Термин «параконституційни практики» (Ф. Риггз) было предложено при исследовании политических процессов в странах Латинской Америки. Это явление характерно для стран с так называемой «фасадной демократией» и предполагает наличие рядом с конституционными нормами политических практик, которые выходят за рамки конституционных, но существенно влияют на ход политических процессов. Их масштабы и роль в современной украинской политике проанализированы в этой публикации.

Ключевые слова: телеологический конституционализм, парламентские коалиции, политические практики, параконституційни практики

Levenets Y. The Influence of Paraconstitutional Practices on Formation of Parlimental Coalition in Ukraine

The term «paraconstitutional practices» (by F. Riggs) was proposed in the study of political processes in Latin America. This phenomenon is typical for countries with so-called «facade democracy» and involves the presence of political practices along with the constitutional norms that go beyond the constitutional, but significantly affect the course of political processes. Their scale and role in contemporary Ukrainian politics are analyzed in this publication.

Keywords: teleological constitutionalism, parliamentary coalitions, political practices, paraconstitutional practices.

УДК322:2-673.5

Пальоха С. Ю.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ РЕЛІГІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК МЕТА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ

У статті аналізується вплив держави на перебіг подій у релігійному середовищі України, зокрема, на попередження міжконфесійних та міжцерковних конфліктів, здатних потягнути за собою напруження у суспільстві та порушити громадянський мир. Питання забезпечення толерантності релігійного середовища заслуговують особливої уваги, коли йдеться про співіснування великих релігійних організацій, якими в Україні є православні та греко-католицькі церковні структури. Тому від самого початку існування нашої держави питання толерантності релігійного середовища України постають як актуальні завдання державної політики в галузі релігійного життя та є об'єктом політологічних досліджень.

Ключові слова: толерантність, релігійні конфлікти, державна політика, міжконфесійні об'єднання, державно-церковні відносини.

Держава як інтегральний суспільний інститут, крім усього іншого, покликана забезпечувати громадянський мир та співпрацю між іншими суспільними інститутами, що є основою поступального розвитку усього суспільного організму. Церква не є виключенням. Конфлікти, протистояння та ворожнеча на релігійному ґрунті здатні паралізувати не лише релігійне середовище, але і інші суспільні інститути і нанести їм непоправну шкоду.

Тому сприяння зміцненню толерантності та безконфліктності релігійного середовища повинне стати частиною державної політики щодо релігійного-церковного життя в країні. Згадана проблематика розроблялася такими відомими релігієзнавцями та політологами як В. Єленський, С. Здіорук, М. Новиченко, О. Саган, Ю. Решетніков та ін.

З самого початку існування нашої держави релігійні конфлікти відіграють дуже помітну роль в житті українського суспільства. Більшість цих конфліктів, включаючи й ті, що тривають і досі, стали спадком тоталітарних безчинств богоборчого більшовизму у сфері релігійно-духовного життя. Українська держава отримала їх уже в готовому вигляді і змушена була їх розв'язувати, щоправда не завжди однаково ефективно. Так державо-

владним структурам різних рівнів впродовж досить тривалого періоду вдалося розв'язати один із найтяжчих конфліктів, пов'язаний з виходом із підпілля та відродженням після більш як сорокарічного періоду гонінь Української греко-католицької церкви, що супроводжувався запеклим і довготривалим греко-католицько-православним протистоянням. Досягнута з роками рівновага на даному етапі влаштовує усіх фігурантів цього конфлікту, хоча деякі проблемні моменти в існуванні УГКЦ залишилися. Серед них слід назвати нерозв'язаність питання греко-католицького патріархату та відсутність організаційної єдності греко-католиків Галичини та Закарпаття. Крім того, що ці проблеми турбують саму церкву, вони не можуть не турбувати і державу, політика якої мала б спрямовуватися на їх розв'язання, оскільки питання патріархату для греко-католиків це питання зовнішнього представництва однієї з найбільших в Україні церков, а відтак і зовнішнього представництва нашої держави. Питання ж організаційної єдності греко-католиків Закарпаття і Галичини це також і питання внутрішньої єдності нашої країни, яка є критично необхідною в умовах сепаратистських проявів та дій інших відцентрових сил.

Завдяки, в тому числі, і зваженій державній політиці в царині релігійного життя в країні існують задовільні відносини між новими і традиційними релігіями, між християнами, мусульманами, іудеями, буддистами та представниками інших релігій тощо. Однак невирішеними залишаються проблеми міжправославних відносин, питання участі українських Церков і релігійних організацій у діяльності міжнародних релігійних організацій і у міжнародному житті у найширшому розумінні цього поняття, а також проблеми забезпечення релігійних організацій усім необхідним для їх повноцінної життєдіяльності [1, с.146-164].

Природно, що не всі перераховані тут проблеми однаковою мірою стосуються толерантності релігійного середовища в Україні, хоча опосередковано їхня нерозв'язаність тією чи іншою мірою заважає спокійному перебігу подій в релігійному середовищі України. Що ж стосується проблеми міжправославного протистояння то їх тривалість і масштаб складають собою пряму і безпосередню загрозу міжцерковному миру і громадянському спокою в Україні [2, с. 6-9]. Початок 90-х років ХХ ст. в Україні взагалі продемонстрував зразок глибокої дестабілізації українського суспільства з причин розгортання багатопланового міжконфесійного та міжцерковного конфлікту за участю найбільших релігійних організацій, чисельність яких складала понад 75% усього релігійного середовища країни. При цьому держава далеко не завжди була ефективною у забезпеченні громадянського миру у міжконфесійних відносинах, лише з часом вона почала знаходити механізми й засоби утвердження спокою і толерантності у середовищі віруючих.

До таких механізмів, що застосовувалися з самого початку існування незалежної України, слід віднести спроби центральної та регіональної влади налагодити співпрацю заінтересованих церковних сторін у розв'язанні православно-греко-католицького конфлікту (т. з. Чотиристоронньої комісії – Ватикан, РПЦ, УГКЦ та УПЦ), а також утворити т. з. Українську релігійну Раду, основним завданням якої було полагодження протиріч між УАПЦ та УПЦ. Щоправда ця Рада так і не запрацювала, натомість з ініціативи кандидата в президенти України Л.Кравчука 19-20 листопада 1991 року було проведено Всеукраїнський міжрегіональний форум [3, с. 494].

Перші зусилля української влади, спрямовані на утвердження толерантності у релігійному середовищі країни, з одного боку, радикально відрізняються від подібних зусиль комуністичної влади, яка також прагнула досягти спокою у відносинах між віруючими, але робила це в основному шляхом заборон і репресивних кроків, оскільки ішлося про релігію і Церкву, оголошену ще більшовиками відвічними ворогами утвердження комунізму. Керівництво незалежної України вже бачило в Церкві якщо не свого партнера то, принаймні, один з важливих суспільних інститутів, що мав величезний авторитет в народі і цим же народом був збережений і відроджений. Однак, з другого боку, складається враження, що більшість очільників молоді української держави до кінця не розуміли усіх складнощів, що накопичилися в релігійному середовищі країни, не усвідомлювали їхньої глибини і

дражливості, а тим більше геополітичного характеру міжправославних протиріч. Відтак вони намагалися підходити до розв'язання цих проблем не системно, а радше пропагандистськи, пробуючи вирішувати складні проблеми не за столом переговорів, а на різного роду публічних заходах.

В новітній історії України був лише один період, коли втручання держави у релігійне життя носило деструктивний характер. Ідеться про 1993-1994 рр., коли весь державний апарат, причетний до вироблення і реалізації державної політики в галузі церковного життя, був спрямований на утворення та зміцнення Української православної Церкви Київського Патріархату за рахунок фактичного нищення Української автокефальної Православної Церкви, очолюваної Патріархом Мстиславом (Скрипником). Це призвело, як відомо, до максимального загострення у відносинах між УПЦ КП та УАПЦ, УАПЦ та державою і стало причиною критики України на міжнародній арені.

Вже дещо пізніше, коли керівні кола молодої країни усвідомили усю глибину і розмах кризових явищ у відносинах між віруючими різних конфесій і церков, влада почала вдаватися до системних кроків, спрямованих на врегулювання існуючих протиріч. До таких кроків слід, у першу чергу, віднести роботу спрямовану на повернення релігійним організаціям колишніх культових споруд та реквізованого майна, що використовувалися не за призначенням або не використовувалися взагалі. На розв'язання цієї важливої проблеми були спрямовані відповідні укази глав держави Л.Кравчука та Л.Кучми. Кожен з цих документів вніс свою лепту у забезпечення релігійних організацій культовими спорудами. Однак особливого значення ця робота набула після 2002 р., коли відповідно до Указу Президента в Кабінеті Міністрів України було сформовано спеціальний консультативно-дорадчий орган – Міжвідомча Комісія з питань повернення майна релігійним організаціям. Завдяки її роботі впродовж п'яти років забезпеченість релігійних організацій культовими спорудами у 2007 р. становила майже 70%, що суттєво понизило кількість конфліктів між віруючими. Саме тому повернення Церкві її колишнього майна і визначалося як один із пріоритетів державної політики України в галузі релігійного життя [4, с. 69-70].

Наступним пріоритетом держави у забезпеченні толерантності релігійного середовища стало сприяння у створенні різного роду міжконфесійних об'єднань, що перетворилися у спеціальні майданчики для вирішення гострих проблем релігійного життя. Першою серед таких організацій стала утворена у 1996 р. за ініціативи Президента Л.Кучми Всеукраїнська рада Церков та релігійних організацій, що вже відзначила своє двадцятиліття і прислужилася у розв'язанні величезної кількості проблем релігійного життя країни. Ця міжконфесійна організація, що об'єднує у своїх рядах понад 90% мережі релігійних організацій України, не раз виступала ініціатором змін у самому релігійному середовищі та в царині державно-церковних відносин. Усі ці роки ВРЦ має регулярні зустрічі з вищими посадовими особами держави, що дає можливість разом опрацьовувати чутливі ділянки у царині співпраці релігійних організацій, як з державою, так і з суспільством та спільно напрацьовувати шляхи розв'язання існуючих тут проблем.

За весь час роботи ВРЦ лише в період з 2010 по 2013 рр. може вважатися таким, коли інтенсивність її співпраці з вищим політичним керівництвом України, до певної міри втратила свою динаміку. Однак це сталося з причин специфічного ставлення тодішнього глави держави В.Януковича, котрий, як відомо, намагався забезпечити односторонню підтримку Українській православної Церкві, ігноруючи при цьому інтереси інших Церков та релігійних організацій.

Окрім роботи ВРЦ міжконфесійне та міжцерковне співробітництво набуло особливого значення у пізньопротестантському середовищі країни, серед іудейських і мусульманських релігійних організацій та віросповідних меншин. Стає очевидним, що поглиблення такого співробітництва є провідною формою утвердження толерантності в релігійному середовищі, оскільки дозволяє не лише більш рельєфно виокремити проблеми у тому чи іншому сегменті релігійного життя, але і знайти підходи до ефективного розв'язання цих проблем.

Саме завдяки такій співпраці Церков і релігійних організацій лише в останні роки удалось вирішити питання, пов'язані із визнанням державою документів про освіту та наукові ступені, отримані в духовних навчальних закладах, суттєво розширити можливості релігійних організацій у сфері соціальної роботи, узаконити форми духовної опіки Церкви над силовими структурами держави – капеланство або військовоє священство, розширити релігійні свободи та удосконалити інші аспекти державно-церковних відносин.

Життя безумовно буде ставити нові проблеми, що заважатимуть нормальному функціонуванню релігійного середовища. Тому важливо мати дієві механізми їхнього розв'язання, аби запобігти накопиченню таких проблем та здійснювати ефективні заходи по їхньому врегулюванню. До таких проблем, що залишаються не розв'язаними слід віднести відсутність безперервності і тяглості політики держави в питаннях релігії та Церкви, а також нерозривного зв'язку реалізації цієї політики в центрі і на територіях. Це більшою мірою забезпечило б ефективність державної політики у цій царині, а відтак і вищий рівень толеранції релігійного середовища як неодмінної умови його подальшого динамічного розвитку.

Таким чином можемо зробити висновок, що толерантність релігійного середовища є однією з цілей державної політики в царині релігійного життя. Робота влади на різних рівнях спрямована на вчасне виявлення і розв'язання кризових явищ у стосунках між церквами та релігійними організаціями і всередині їх і є однією з умов забезпечення громадянського миру і суспільної злагоди. При цьому події останніх часів переконують нас у тому, що інкогніто з внутрішні справи релігійних організацій, пов'язані, скажімо, із релігійними трактуваннями суспільних процесів чи міжнародних відносин, повинні були б також знаходитися в полі зору держави. Прикладом таких «внутрішніх справ», які здатні вийти далеко за межі релігійних організацій стали концепти фундаменталістських підходів до розв'язання актуальних проблем сучасності в ісламі, чи т. з. «русского мира» у православ'ї, що лягли в основу агресії Росії проти України та сепаратистських настроїв і рухів [5, с. 9-21]. Все це ставить перед державою та її органами нові завдання в галузі державно-церковних відносин, які потребують відповідної реалізації з її боку.

Використана література:

1. Аржаковський А. Очікуючи на Всеправославний собор. Духовний та екуменічний шлях [Текст] // А. Аржаковський. – Львів. – Вид-во УКУ, 2014. – 363с.
2. Бондаренко В. Міжконфесійний конфлікт в Україні: витоки, стан і шляхи подолання [Текст] / В. Бондаренко. – Людина і світ, 1991. – №3. – С. 6-10.
3. Пащенко В. Православ'я в новітній історії України. Частина друга [Текст] / В. Пащенко. – Полтава. – Вид-во «Полтава», 2001. – 736с.
4. Новиченко М.Р. Повернення церковного майна як пріоритет державної політики щодо релігії та Церкви [Текст] / М. Р. Новиченко // Пріоритети державної політики в галузі свободи совісті: шляхи реалізації. Збірник наукових матеріалів. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – 178с.
5. Детальніше див. Релігійний чинник у процесах нації – та державотворення: досвід сучасної України [Текст]. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012. – 272 с.

Палеха С. Ю. Толерантность религиозной среды как цель государственной политики в области религиозной жизни

В статье анализируется влияние государства на события, происходящие в религиозной среде Украины, в частности, на предупреждение межконфессиональных и межцерковных конфликтов, способных потянуть за собой напряженность в обществе и нарушить гражданский мир. Вопрос обеспечения толерантности религиозной среды заслуживают особого внимания если речь идет о сосуществовании больших религиозных организациях, которыми в Украине являются православные и греко-католические церковные

структуры. Поэтому с самого начала существования нашего государства вопросы толерантности религиозной среды становятся актуальным заданием государственной политики в области религиозной жизни и является объектом политологических исследований.

Ключевые слова: толерантность, религиозные конфликты, государственная политика, межконфессиональные объединения, государственно-церковные отношения.

Palyokha S. The Tolerance of Religious Milieu as a Goal of State Policy in Religious Life

The article analyzes the influence of the state on the events in Ukrainian religious sphere, on the conflict prevention between confessions and churches, meaning conflicts which can cause tension in the society and break the civil peace. The issue of securing tolerance of the religious sphere is worth special attention when we talk about existence of large religious organizations, which are Orthodox and Greek-Catholic Churches in Ukraine. That is the reason why from the beginning of the existence of our state the issues of the tolerance of religious milieu have become an up-to-date task of the state policy in religious life and an object for research in political studies.

Keywords: tolerance, religious conflicts, state policy, inter-confessional unions, state and church relations.